

Metsäteollisuudesta tuskin rahasampo*

JARI KUULUVAINEN

Metsäteollisuus on tuotteiden elinkaarella mitattuna keskimäärin varttuneeseen ikään ehtinyt tuotannonala. Se on myös kansainvälisesti katsottuna tuotannonala, jolle pääsyä kilpailun esteet tai epätäydellisyydet eivät juuri rajoita. Pääoman tuottavuus on alhaisempi kuin »nuoremmissa» tuotannonaloilla ja yritysten välinen vaihtelu pienempää. Tekninen kehitys ei ole massa- ja paperiteollisuuden kannattavuutta parantanut. Sen sijaan tuotantokustannusten aleneminen on laskenut tuotteiden hintoja ja lopputuotteiden pitkän aikavälin hintakehitys on ollut laskeva. Esimerkiksi sanomalehtipaperin hinta on laskenut trendinomaisesti ja erityisen nopeasti ylikapasiteetin kausina.

Sahateollisuudessa lopputuotteiden hinnat olivat nousussa 1970-luvulle saakka. Paperiteollisuutta vastaavaa teknisen kehityksen aiheuttamaa hintojen laskua ei sahatavaran kohdalla näytä tapahtuneen. Sahateollisuuden kannattavuutta ei hintojen nousu ole parantanut, vaan muun muassa työ- ja raaka-ainekustannukset ovat nousseet vastaavasti. Kun sahatavaran kysynnän kasvu EEC-alueella taittui 1970-luvulla, myös hinnat näyttivät lähtevän laskuun.

Salosen esittämät eri maiden metsäteollisuusyritysten kannattavuutta kuvaavat tilinpäätöstiedot eivät siis ole yllättäviä. Itse asiassa Suomen metsäteollisuus eroaa muiden maiden metsäteollisuudesta merkittävästi ainoastaan korkean velkaisuutensa ja tästä aiheutuvien korkeiden vieraan pääoman kustannusten ja

pääoman alhaisen kiertonopeuden vuoksi. Pääoman kiertonopeuden alhaisuus on yllättävää, eikä sitä selitä varastojen hidas kiertonopeus. Jos pääoman kiertonopeus Suomen metsäteollisuudessa saataisiin nostettua Ruotsin, Kanadan ja USA:n tasolle, Suomen metsäteollisuus olisi pääoman tuottoasteella mitattuna kilpailijoiden tasolla tai jopa niiden yläpuolella.

Suomen metsäteollisuuden nykyinen heikko rahoitusasema ei kuitenkaan ole poikkeuksellinen. Alhaisemmista reaalikoroista huolimatta tilanne 1970-luvun lopulla muistutti paljon nykyistä. Kuitenkin myös hyvin menestyviä yrityksiä Suomen metsäteollisuudessa on aina ollut ja tulee olemaan. Viitaten yllä mainittuun tuotteiden elinkaarimalliin, ovat suomalaiset yritykset usein pystyneet esimerkiksi uusien paperilaatujen kohdalla käyttämään edukseen tuotteen elinkaaren kannattavan alkuvaiheen.

Paperituotteiden kysynnän kasvun odotetaan Suomen markkina-alueella jatkuvan noin kahden prosentin vuosivauhdilla. Kannattavuuteen vaikuttavia kysynnän nopean kasvun periodeja ei ole näköpiirissä. Tosin IVY-maiden kehitys voi vaikuttaa tähän ratkaisevasti. Sahatarvalle ei nopeaa kysynnän kasvua liene odotettavissa edes IVY-maista. Sahauskapasiteetin rakentaminen vaatii vähän pääomaa eikä raaka-aineesta IVY-maissa ole pulaa, vaikka puun vienti lisääntyisikin.

Kuten Salonenkin toteaa, Suomi on nyt metsäteollisuudelle kalliin raaka-aineen, kalliin työvoiman ja kalliin pääoman, mutta halvan energian maa. Pitkällä aikavälillä tuotantokustannukset eivät voi pysyvästi poiketa kilpaili-

* Kommenttipuheenvuoro Kansantaloudellisen Yhdistyksen kuukausikokouksessa 19. 5. 1992.

joiden vastaavista. Tuotannontekijöiden suhteellisten hintojen muuttaminen tai tuotantokustannusten alentaminen esimerkiksi talouspoliittisin keinoin johtaa väistämättä tehottoomaan tuotantorakenteeseen, ellei se perustu todellisiin suhteellisiin etuihin.

Energian hintaa on pidetty metsäteollisuuden kohtalon kysymyksenä jo 1970-luvulla. Suomessa ja Ruotsissa tehdyt tutkimukset eivät tue tätä olettamusta. Tuntuvatkaan energian hinnan muutokset eivät näytä vaikuttavan kemiallisen metsäteollisuuden kokonaistuotannon tasoon tai raakapuun kulutukseen merkittävästi. Sahateollisuudessa puun käyttö voi jopa nousta energian hinnan noususta huolimatta, jos raakapuun hinnat samanaikaisesti laskevat.

Energian hinnalla on toki ratkaiseva merkitys metsäteollisuuden rakenteeseen. Suomessa puuta on korvattu energialla, koska energia on ollut halpaa, mutta puu kallista. Talousteorian mukaan hintasuhteiden olisi Suomessa pitänyt olla juuri päinvastaiset. Teknistä kehitystä nopeampi tapa tuottavuuden kohottamiseen erityisesti »vanhoilla tuotannonaloilla» on yritysten koon kasvattaminen fuusioiden avulla. Suomessa fuusioituminen kotimaisin voimin on pian saatettu loppuun. Yritysten suuri koko muualla antaa kuitenkin aiheen olettaa, että skaalaetuja on saavutettavissa vielä suomalaisia metsäteollisuusyrityksiä tunnustavasti suuremmissa yksiköissä. Yritysten pääomarakenteen sementoitumisen purkautumisen myötä onkin odotettavissa Suomen metsäteollisuuden fuusioituminen ulkomaisten yritysten kanssa.

Mihin sitten uusi kapasiteetti kannattaa sijoittaa? Kemiallisen metsäteollisuuden integraatioetu häviää jo nykyisin kuljetuskustannuksiin Keski-Eurooppalaisiin yrityksiin verrattuna. Kierrätyskuidun kuljettaminen Suomeen Keski-Euroopasta ei tunnu taloudellisesti kannattavalta. Näin ainakin mekaaniseen massaan perustuvien paperilaatujen kanssa kilpaileva kierrätyspaperia käyttävä tuotanto sijoittuu lähelle raaka-aine- ja lopputuotemarkkinoita. Kuitenkaan edes kemiallista massaa käyttävien paperilaatujen valmistusmaan ei suomalaisillekaan yrityksille tarvitse olla Suomi. Yritykset joutuvat selvittämään, onko edullisem-

paa kuljettaa paperin muut raaka-aineet (savi) Suomeen ja tuote Eurooppaan, vai esimerkiksi selluloosa Eurooppaan. Lisäksi on selvitetävä, mistä selluloosa saadaan edullisemmin, Suomesta vai tropiikista.

Sahateollisuudessa raakapuun hinnan merkitys on ratkaiseva, kuten Salonen toteaa. Korkeasta sahatukin hinnasta on sahteollisuuden ainakin osittain kiittäminen kemiallista metsäteollisuutta, jolle puun hinta ei ole ollut yhtä ratkaiseva tekijä. Ilmeisesti myös hintasuositussopimukset ovat hidastaneet markkinainformaation kulkua. Voidaankin väittää, että sahatukin ostot ovat jo 1960-luvulta saakka määrättyneet pääasiassa kysyntäkäyrällä tasapainohintoja korkeammilla kantohinnoilla. Tapahnutun kantohintojen lasku jäänee siis pysyväksi. Sahatavaran tuotannon alenemisen voi pysäyttää vain kansainvälisesti kilpailukykyinen raaka-aineen hinta. Laatuhinnoittelu olisi myös viimein saatava toteutettua. Ongelmana Salosen ehdottamassa hakkuiden tason nopeassa nostamisessa on kuitenkin jo pelkästään se, että vääränlaatuista puuta on tarjolla väärissä osissa maata.

Rahasampon metsäteollisuudesta ei ilmeisesti siis tule. Toisaalta suomalainen metsäteollisuus tulee varmasti pysymään maailmanmarkkinoilla, mutta sen kotimaisen tuotannon rakenne muuttunee. Perinteinen metsäteollisuus ei myöskään pysty kannattavasti käyttämään kaikkea tarjolla olevaa puuta lähitulevaisuudessa. Kotimaisen pääoman turvin puunkäyttöä lisääviin investointeihin ei kemiallisella metsäteollisuudella edes ole varaa. Metsien ylitiheyttä tai luonnonpoistuman kasvua Etelä-Suomen kuusikoita lukuun ottamatta ei tästä huolimatta tarvitse pelätä. Pohjois-Suomen metsät ovat pikemminkin liian pieni- kuin liian suuruustoisia erityisesti hyvälaatuisen sahatukin tuottamiseen. Kuitenkin rakennemuutos on odotettavissa myös metsätaloudessa muun muassa ensiharvennusten muuttuessa kannattamattomiksi.

Jalostusasteen nosto on oravanpyörä, jossa kemiallisen metsäteollisuuden on pakko pysyä mukana. Tämän ohella on syytä vakavasti kysyä, mitkä tekijät pitävät metsäteollisuuden tuotantolaitokset Suomessa. Työpaikkoja Suo-

messa toki tarvitaan myös tulevaisuudessa. Vastaus on: vähintään kuljetuskustannusten eron verran kilpailijoita pienemmät tuotannon kokonaiskustannukset. Viime vuosikymmeninä kotimainen raaka-aine on ollut suomalaiselle metsäteollisuudelle kalleutensa vuoksi lähinnä suhteellinen haitta. Puuta Suomessa kuitenkin on, joten esimerkiksi ostoenergian ja puun hintasuhteiden pitäisi muuttua, mikä vaikuttaisi myös uuden kapasiteetin rakenteeseen. Raaka-puumarkkinoilla, kuten muillakin panosmarkkinoilla, on edessä sopeutuminen avoimen sektorin hinnoitteluun.

Perinteisen metsäteollisuuden rinnalle kaiva-

taan kuitenkin jatkuvasti uusia tuotteita ja uusia ideoita, kuten Salonenkin esityksessään toteaa. Ruotsissa kasvatetaan ainakin yhdellä yhteismetsäalueella pelkästään laatumäntyä, jonka vuosikasvaimet eivät saa ylittää yhtä millimetriä. Metsä on samalla tärkeä virkistyskäyttöalue. Tämän tapaisia vaihtoehtoja olisi syytä tutkia myös Suomessa. Suomalaistenkin on opittava luomaan ja myymään tuotteita, joille ei ole substituuotteja. Tällainen tuote voisi hyvin olla hyvälaatuinen Pohjois-Suomen mänty, jonka hinnalla on ostajalle vasta toissijainen merkitys.